

**Zakres wiedzy i umiejętności oraz wykaz literatury
Wojewódzkiego Konkursu Przedmiotowego z Języka Polskiego dla uczniów szkół
podstawowych województwa śląskiego
w roku szkolnym 2025/2026**

I. Cele konkursu:

1. Pogłębianie wiedzy i umiejętności.
2. Pobudzanie twórczego myślenia.
3. Rozwijanie uzdolnień i zainteresowań uczniów.
4. Rozwijanie umiejętności stosowania zdobytej wiedzy w praktycznym działaniu.
5. Wdrażanie do samokształcenia i podejmowania odpowiedzialności za własny rozwój.
6. Stwarzanie uczestnikom konkursu możliwości prezentacji uzdolnień i samorealizacji.
7. Motywowanie szkół do podejmowania różnorodnych działań w pracy z uczniem zdolnym.
8. Promowanie pracy szkół.

II. Zakres umiejętności:

I stopień

Zakres wiedzy i umiejętności oraz proponowanej literatury opracowuje szkolna komisja konkursowa zgodnie z § 6 regulaminu konkursu. Informację przekazuje dyrektor szkoły do 10 września 2025 r.

II i III stopień

1. Czytanie ze zrozumieniem różnych tekstów kultury.
2. Analiza i interpretacja utworów literackich oraz innych tekstów kultury z wykorzystaniem potrzebnej terminologii.
3. Wykorzystywanie podstawowej wiedzy o języku – znajomość pojęć oraz terminów służących opisywaniu języka i komunikowaniu się ludzi.
4. Tworzenie wypowiedzi pisemnej na określony temat.
5. Umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania.
6. Wykorzystywanie elementów retoryki do tworzenia wypowiedzi pisemnych.

Na II i III stopniu konkursu obowiązują wiadomości i umiejętności wynikające z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych (II etap edukacyjny w zakresie języka polskiego) – *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej* (Dz. U. 2017 poz. 356, ze zm.) oraz wiadomości i umiejętności wykraczające poza podstawę programową, ujęte w poniższym wykazie treści.

III. Zakres treści:

II stopień

Motto:

Rodzina może rozpaść się na różne sposoby. Wystarczy żdźbło egoizmu, pech i szczypta chciwości. Ale ściśle utkana tworzy więź, której nic nie pokona. (Jodi Picoult)

1. Kształcenie literackie i kulturowe.

Uczeń:

- 1) Określa:
 - a) tematykę oraz problematykę utworu;
 - b) nadawcę i odbiorcę (adresata wypowiedzi).
- 2) Rozróżnia narrację pierwszoosobową i trzecioosobową oraz określa ich funkcje w utworze.
- 3) Wyróżnia elementy świata przedstawionego w utworze, w tym: zdarzenia, sytuacje, wątki (główne, poboczne), postacie (pierwszoplanowe, drugoplanowe, epizodyczne), określa czas i miejsce przedstawionych zdarzeń, wskazuje zależności między zdarzeniami.
- 4) Rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach.
- 5) Określa funkcje elementów konstrukcyjnych utworu literackiego, w tym: tytułu, motto, puenty.
- 6) Przedstawia własne rozumienie utworu i uzasadnia przyjęte stanowisko.
- 7) Wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach.
- 8) Objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach.
- 9) Rozpoznaje rodzaje literackie, określa ich cechy, przypisuje utwór do rodzaju literackiego.
- 10) Rozróżnia gatunki epiki, takie jak : powieść, opowiadanie, dziennik, pamiętnik, przypowieść.
- 11) Określa cechy powieści: obyczajowej, współczesnej, młodzieżowej.
- 12) Wskazuje elementy dramatu jako rodzaju literackiego: akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog, dialog.
- 13) Analizuje i interpretuje teksty literackie oraz inne teksty kultury, w tym ikoniczne: obraz, plakat, grafika, fotografia, przedstawienie teatralne, film.
- 14) Zna pojęcie komizmu oraz dostrzega jego funkcje.
- 15) Rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne pochodzenia mitologicznego, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach.
- 16) Rozróżnia typy tekstów: informacyjny, publicystyczny, ikoniczny, reklamowy.
- 17) Odróżnia informacje o faktach od opinii.
- 18) Porównuje utwory literackie lub ich fragmenty pod względem treści i formy.
- 19) Wskazuje związek treści utworu z tekstem graficznym.
- 20) Wyodrębnia obrazy poetyckie w utworach lirycznych.
- 21) Charakteryzuje osobę mówiącą w wierszu (podmiot liryczny), narratora, bohaterów.
- 22) Rozpoznaje metaforę (ożywienie, uosobienie), porównanie, epitet, wyraz dźwiękonaśladowczy, powtórzenie, pytanie retoryczne, anaforę, apostrofę, aluzję literacką, paralelizm i określa ich funkcje.
- 23) Wskazuje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym: wers, rym, strofę, refren.
- 24) Wyróżnia rodzaje rymów: męskie, żeńskie, parzyste/sąsiadujące, okalające, krzyżowe.
- 25) Omawia budowę wiersza, rozróżnia wiersz sylabiczny, wolny i biały.
- 26) Rozróżnia synonimy, antonimy, homonimy, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje je we własnych wypowiedziach.
- 27) Dostrzega zróżnicowanie słownictwa, rozpoznaje neologizmy, eufemizmy i objaśnia ich rolę w utworach literackich.

2. Kształcenie językowe.

Uczeń:

- 1) Rozpoznaje wypowiedzenia oznajmujące, pytające, rozkazujące.

- 2) Rozpoznaje zdania pojedyncze rozwinięte i nierozwinięte, zdania złożone, równoważniki zdania, zdania bezpodmiotowe.
- 3) Buduje wskazane w punktach 1) oraz 2) wypowiedzenia i je przekształca.
- 4) Rozróżnia zdania złożone współrzędnie i podrzędnie oraz je tworzy.
- 5) Wskazuje i tworzy różne typy podmiotów i orzeczeń, przydawek, dopełnień i okoliczników.
- 6) Rozróżnia odmienne i nieodmienne części mowy i określa ich funkcje składniowe w wypowiedzeniu.
- 7) Rozpoznaje formy przypadków, liczby, osoby, czasu, trybu, strony i rodzaju gramatycznego odmiennych części mowy.
- 8) Stopniuje przymiotniki i przysłówki.
- 9) Stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych.
- 10) Odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych, rozpoznaje nieosobowe formy czasownika (zakończony na -no, -to, bezokoliczniki, konstrukcje z „się”).
- 11) Rozpoznaje imiesłowy przymiotnikowe czynne i bierne, tworzy je oraz określa ich funkcje w tekście.
- 12) Poprawnie używa czasowników w trybach: orzekającym, przypuszczającym oraz rozkazującym.
- 13) Stosuje konstrukcję stron czynnej oraz biernej czasownika i przekształca czasowniki ze strony czynnej na bierną i odwrotnie, odpowiednio do celu oraz intencji wypowiedzi.
- 14) Wskazuje w wyrazie głoski, litery i sylaby.
- 15) Rozpoznaje rodzinę wyrazów, tworzy wyrazy pochodne.
- 16) Rozumie, na czym polega błąd językowy i potrafi go skorygować.

3. Tworzenie wypowiedzi.

Uczeń:

- 1) Tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: opowiadanie (twórcze, odtwórcze), opis (w tym opis przeżyć wewnętrznych), list prywatny, kartka z dziennika, recenzja, zaproszenie, podziękowanie.
- 2) Redaguje wypowiedź w oparciu o podaną lekturę oraz własne doświadczenia czytelnicze.
- 3) Stosuje odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję.
- 4) W sposób rzeczowy argumentuje swoje stanowisko, zgadza się z cudzymi poglądami lub z nimi polemizuje.
- 5) Odróżnia argument od przykładu.
- 6) Funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne.
- 7) Wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach, w tym zasady ortografii i interpunkcji.

IV. Proponowana literatura:

1. Podręczniki do języka polskiego ustalone na II etap edukacyjny lub inne dostępne źródła.
2. Kamiński A., *Kamienie na szaniec*, Warszawa, Wydawnictwo Nasza Księgarnia, 2022.
3. Musierowicz M., *Opium w rosole*, Łódź, Wydawnictwo Akapit Press, 2009.
4. Szekspir W., *Romeo i Julia*, [spektakl teatralny], reż. Jerzy Gruza, 1974, [dostęp online 12.08.2025], dostępny w Internecie:
<https://www.youtube.com/watch?v=ltsLxHAqXwg&t=2875s>

III stopień

Motto:

[...] *nie wolno się poddawać, w żadnej sytuacji nie wolno się załamać... Jak te drzewa, które się nie poddają, do ostatka broniąc się w sprężystym odporze. Niektóre jakby rezygnowały, wtedy dla nich*

już nie ma ratunku, zostaną wiatrołomami, po które przyjdzie potem leśny robotnik, by je przeznaczyć na cięcie i wywieźć z lasu. Tak i ludzie, słabsi zlegną, ci, którym zabraknie hartu, żelaznej wytrzymałości. Inni będą się giąć, zмагаć na każdy sposób, aż wreszcie wyprostują się znowu do słońca. (Eugeniusz Paukšta *Wiatrołomy*)

Obowiązują treści z II stopnia konkursu.

Ponadto uczeń:

- 1) W interpretacji tekstu kultury uwzględnia konteksty, np.: biograficzny, historyczny, społeczny, filozoficzny.
- 2) Rozpoznaje w tekście literackim kontrast, symbol, alegorię, motyw literacki i określa ich funkcje.
- 3) Wskazuje w tekstach literackich oraz ikonicznych tragizm, komizm, patos, ironię oraz określa ich funkcje w utworze.
- 4) Znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych.
- 5) Buduje argumenty: rzeczowy, emocjonalny, logiczny.
- 6) Wykonuje przekształcenia na tekście cudzym, w tym skraca, rozbudowuje i parafrazuje.
- 7) Wykorzystuje wiedzę o języku w następujący sposób:
 - a) zna zasady i tworzy skrótowce oraz skróty wyrazowe;
 - b) tworzy wyrazy złożone i rozróżnia ich typy;
 - c) rozpoznaje oraz stosuje imiesłowy przysłówkowe;
 - d) stosuje imiesłowe równoważniki zdań i określa ich funkcje;
 - e) przekształca imiesłowe równoważniki w zdania podrzędne i odwrotnie;
 - f) przedstawia budowę wypowiedzenia wielokrotnie złożonego na wykresie, określa typy wypowiedzeń składowych oraz buduje wypowiedzenia wielokrotnie złożone według podanego schematu.
 - g) odróżnia mowę niezależną od zależnej, przekształca mowę zależną na niezależną i odwrotnie;
 - h) określa przyczyny rozbieżności między mową a pismem (upodobnienia, uproszczenia, utrata dźwięczności);
 - i) rozumie, na czym polega błąd językowy i potrafi go skorygować.
- 8) Tworzy wypowiedź pisemną w następujących formach gatunkowych:
 - a) przemówienie;
 - b) rozprawka;
 - c) charakterystyka bohatera literackiego;
 - d) instrukcja;
 - e) ogłoszenie.

V. Proponowana literatura:

1. Podręczniki do języka polskiego ustalone na II etap edukacyjny lub inne dostępne źródła.
2. Hemingway E., *Stary człowiek i morze*, Warszawa, Wydawnictwo Marginesy, 2022.
3. Kamiński M., *Razem na biegun*, Gdynia, Marek Kamiński Foundation, 2005.
4. Szymeczko K., *Tetrus*, Łódź, Wydawnictwo Literatura, 2019.
5. *Życie Pi*, [film], reż. Ang Lee, Fox 2000 Pictures, 2012, [dostęp online 12.08.2025], dostępny w Internecie: <https://www.cda.pl/video/416436730>

Uwaga! Miejsce i rok wydania podanych pozycji literackich mogą być inne.